

AZ ÚJ VÁROSIASSÁG ISKOLÁJA

Aki több mint fél évszázada él Budapesten, legalább féltucatnyi arcát ismeri a városnak. Más volt a harmincas évek elejének komor és szegényes Budapestje, más ugyanennek az évtizednek a vége felé a nagyvárosivá fejlődő, elegáns Budapest, más a háború alatt végzetét váró, meghunyászkodó város. A felszabadulás után is három-négyféle Budapestet láttunk: az újjáépítés három évének életerős, élni akaró városát, az ötvenes évek fojtott levegőjű Budapestjét, a hatvanas évek kezdődő kibontakozását, és a hetvenes éveket, amikor Budapest végre igazi önmagává kezdett válni.

Ne essünk érzelmes túlzásokba, és lássuk be, Budapest máig sem valósította meg igazi lehetőségeit. Ez a város többre képes annál, amit ma mutat, amit pedig mutat, az nem mindig megnyugtató. Budapest talán sohasem fog az olyan harmonikusan fejlődő városok közé tartozni, mint Bécs vagy Prága. Igaz, többet is szenvedett emezeknél, de a háború után Bécsnél hamarabb rendezte viszonyait. A legsúlyosabb hiba, amit ezzel a várossal szemben elkövettek: a túlfeljesztése. Kétszeresére duzzadt az a főváros, melyet még feleannyi lakosával is, az ország méreteihez képest „vízfejnek” mondtak. Felduzzadását Budapest nehezen fogja kiheverni. Ami a leginkább nyugtalanító: az új lakosság egy része nem is szereti igazán Budapestet. Használja, de nem félti, nem ügyel rá. Mi lehet ez? Valami rejtett düh, mely piszokban és rongálásban nyilvánul meg? Lehetséges-e, hogy ezek a dühösök vártak valamit a várostól, amit nem kaptak meg, mert a város nem adhatta? Vagy talán arról van szó, hogy népünk még nem civilizálódott eléggé, és ma, amikor annyian utazhatnak külföldre, semmilyen jó példát nem vesznek ott észre?

Budapest Európa egyik legszebb városa lehetne, mégpedig nemcsak a fekvése miatt, sőt, egyre kevésbé emiatt, hisz a környezetét, a hegyvidék jó részét is eltorzították. Budapest építészetileg is szép, még a szegényebb negyedekben, a századforduló körüli épületekben is van valami szerény mutatóság. Milyen érdekes a budapesti szecesszió, milyen megnyugtató a Bajcsy-Zsilinszky út óvatos klasszicizmusa, hány érdekes épületet fedezhetünk föl a Rákóczi út homlokzattatarozása után! A Bauhaus félreértett örökségén nevelődött építészmérnök-

nemzedék mindezt lebecsülte, s talán ennek is része van abban, hogy ezt az igen jellemző stílust, a századfordulót máig elpusztulni hagyták. Éppen ezért fontosnak érzem Ráday Mihály tv-sorozatát, mely egyébként a televízió legszomorúbb műsorszámára. Ennek a műsornak különlegessége, hogy nem szorosan vett műemlékvédelem, hanem ízlésnevelés is, és egy város szemétdombra szánt értékeinek felfedezése.

Néha úgy tűnik, hogy elfelejtettünk valamit, elvesztettünk valamely szakmai tudást, mely az építésznek éppen a birtokában volt, mint a szakmunkásoknak. A kiegyezés és a millennium közti nem egészen három évtizedben épült ki a mai Budapest; bámulatosan rövid idő alatt olyan épületek, mint a királyi palota, a Parlament, az Iparművészeti Múzeum, két dunai híd, és mindez kézi erővel, gépek segítsége nélkül. Erre az időszakra esik a sugárutak és a körutak megépülése is. Be kell ismernünk, hogy ilyesmire nem voltunk képesek. Évtizedeink monumentális alkotása: a Népstadion. A zalaegerszegiek azzal magyarázták városuk új építészetének szépségét és eredetiségét, hogy nincs házgyáruk, mégis el kell ismernünk, hogy Budapesten a házgyári termékekre szükség volt, és az is igaz, hogy a lakótelepek némelyikén már rendezettséggel és tisztasággal is találkozunk néha. Új építészünk egyik legimpozánsabb cselekedete az Árpád híd óbudai hídfőjének és környezetének kialakítása. Ezek azok a jelenségek, melyek bizalmat ébresztenek bennünk. Ahol a történelmet figyelembe vesszük, ott egyszerre kibontakozik a környezet eredetisége és szépsége. Ez történt Leningrádban is.

Budapest ápoltsága, rendje és szépsége nem helyi, hanem nemzeti ügy, az ország lelkiismereti ügye. Történelmünk és jövőnk Budapesten sűrűsödik össze, Budapestet ismerve az egész országot ismerjük. Budapest az új magyar történelem mutatója.

Ennek a városnak jelentőségét nem utolsósorban az adja meg, hogy kulturális központtá tudott válni, mert nem minden fővárosnak van olyan kulturális súlya, mint Budapestnek. Nem csupán nemzeti súlya, hanem nemzetközi is. Budapest zenei élete vetekszik Béccsel, irodalmi élete pedig élénkségében és változatosságában felül is múlja emezt. Bécs mindig megőrzött bizonyos konzervatívabb magatartást, Budapest újító hajlama élénkebb, de túl sokat is akar megtartani művészetből és tudományból, többet kellene átengednie belőle a vidéknek. Az ország jövője megkívánja, hogy Budapest központi szerepe csökkenjen, vidéki góccok alakuljanak ki, és ezek egy szintre kerülhessenek a fővárossal. Mert jelenleg nincsenek egy szinten, és a vidék méltán panaszkodik arról, hogy a főváros megfélemez rőla. Kétségtelen, hogy sok jó kísérlet történt fontos kulturális események — kongresszusok, tárlatok, filmfesztiválok — vidéki megrendezésére. Ma már eseménynek számít némelyik vidéki színház vagy balett fővárosi szereplése. Vendégszereplések azonban nem pótolhatják a helybeli kulturális életet, epizódokká válnak, nem pedig szilárdul meglévőhöz illeszkedő, stabil jelenségé.

Ugyanakkor Budapest bizonyos mértékben elvidékie-sedett, és ez nem válik hasznára. Mert amennyire helyén van egyféle vidékiesség a maga táji és történelmi keretei

között, annyira zavarja a fővárosban a nagyvárosi életstílus kialakulását. Vonzó látvány fejkendős falusi asszonyok megjelenése a Belvárosban, mert ők a maguk stílusát hozzák, és nem akarnak a főváros stílusába illeszkedni. Azok az új fővárosiak, akik még nem vetették le magukról a vidékiességet, hanyagabbakká válnak, és ha vidéken még adnának is magukra, Budapesten úgy érzik, hogy lomposáguk nem tűnik föl. Ettől válik olyan szürkévé a budapesti utcák tömege. Gyakran megfordulok Dunaújvárosban, és ott, de más vidéki városokban is, jobban öltözött, jobb növésű férfiakat és nőket látok az utcán, és különösen a fiatalok ápoltak, csinosan öltözöttek. Az utcakép vidéken kedvezőbb, mint Budapesten. A lomposág mai divatja nemcsak Budapestnek árt, hanem Párizsnak is, Londonnak is, mert ellentétbe kerül a város épületeinek, üzleteinek stílusával.

Minden eszmei és politikai különbség ellenére Budapestnek és Bécsnek bizonyos mértékben szüksége van egymásra. A történelemben a két város viszonya egyenlőtlen volt, az egyik alá volt rendelve a másiknak, de a történelemben keresendők az okai annak is, hogy Budapest jelentőségében felnőtt Bécs mellé. Magyarország többé-kevésbé önálló része tudott maradni a Habsburg-birodalomnak, de az, hogy együtt kellett élnie e birodalom civilizáltabb részeivel, kisebbségi érzést is keltett benne, és arra is ösztökölte, hogy kitörjön alantas helyzetéből. A nagyvárossá fejlődött Bécs ösztönözte Budapestet arra, hogy ugyancsak nagyvárossá váljék. Bécs jól tatarozzák és jól takarítják ma is, Budapestről egyiket sem lehet elmondani. Bécsben nemcsak a homlokzatok rendezettek, hanem a lépcsőházak és udvarok is. A régi Bécs becsvágyat ébresztett a régi magyarokban, és ez a becsvágy hozta létre a millenniumi Budapestet. Nem ébreszthetné-e fel bennünk is ez a város a rend és az ápoltság becsvágyát?

Modern országgá kell fejlődünk ahhoz, hogy fennmaradhassunk, és ez a folyamat hasonlít arra a történelmi helyzetre, amikor Szent István idejében menekvésünk végett kellett felvennünk Európa vallását és kultúráját. Még nem igazán modern ország a miénk, és a modernségből eddig főként a rosszat tudtuk átvenni, vagyis a kábítószert, a garázdaságot, az eltömegesedést. A modern né váláshoz iskolára van szükség, mely életformát alakít ki. Ilyen iskolának kellene lennie Budapestnek egy új városiasság kialakításában. Budapest ehhez minden szükséges feltétellel rendelkezik, történelmi hagyományokkal, műemlékekkel, mert a modernség fogalmába a tudatosan megtartott történelem is beletartozik (metróval, egyre javuló közutakkal és közlekedéssel, színházakkal, hangversenyekkel, két operával, egyetemekkel, szállodákkal). Ezeket kellene felhasználnunk a modern nagyvárosiasság kinevelésére, és ha ez sikerülne, az eredmény kihatna az egész országra, és a modern civilizáltság a főváros példája nyomán elterjedne. Persze, a főváros fejlődése nem pótolja az egész ország fejlődését, és igazán egységes helyzet akkor keletkeznék, ha a modern civilizáltság iskoláivá válnának a vidéki nagyvárosok is, melyek szépségben és ápoltságban néha már ma is megelőzik a fővárost, és a végső, a csaknem utópikus reménység talán azt ígérné, hogy a főváros tanul a vidéktől.